

Geoarcheologia rolnictwa – odkrywając pradziejowe antropogeniczne przemiany środowiska w strefie lessowej na Śląsku

Pierwsze społeczności rolnicze przybyły na Śląsk ponad 7 tysięcy lat temu. Tak jak w sąsiednich regionach Europy Środkowej, grupy te zasiedliły obszary o podłożu lessowym, rozpoczynając nowy etap w historii kształtowania krajobrazu na tych terenach. Skala wpływu człowieka na środowisko naturalne na Śląsku w pradziejach, pozostaje w znacznym stopniu nieznaną. Celem naszego projektu jest zgłębienie tego zagadnienia, dzięki nowym danym paleośrodowiskowym.

Sugerujemy, że obecność żyznych gleb czarnoziemnych w strefie lessowej na Śląsku, miała kluczowy wpływ na decyzje społeczności wczesnoneolitycznych o osiedleniu się na tym obszarze. Co więcej, pradziejowe praktyki rolnicze warunkowały zarówno trwanie gleb czarnoziemnych w ciepłym klimacie okresu Atlantyckiego, jak również ich degradację w późniejszych czasach. Aby zweryfikować te twierdzenia, chcemy dokonać rekonstrukcji dawnego środowiska, uwypuklając skalę i dynamikę wpływu człowieka na krajobraz pomiędzy neolitem (6 tysiąclecie BC), a wczesnym średniowieczem (10 wiek AD).

Będziemy poszukiwać odpowiedzi na pytania dotyczące relacji człowiek-środowisko, w kolejnych etapach pradziejów: **1)** czy żyzne gleby czarnoziemne wytworzyły się na śląskich lessach w sposób naturalny, w krajobrazie laso-stepu przed 6 tysiącleciem BC, wpływając na zakres osadnictwa społeczności pierwszych rolników, czy też **2)** gleby te powstały w neolicie, przy udziale prowadzonego na szeroką skalę wypału roślinności? **3)** czy społeczności neolityczne stosowały nawozy pochodzenia zwierzęcego? **4)** czy mobilny, pasterski tryb życia istotnie dominował w pewnych okresach pradziejów? **5)** czy epizody intensyfikacji i upadku osadnictwa, czytelne archeologicznie pomiędzy neolitem a wczesnym średniowieczem, mają odwzorowanie we wzrostach i spadkach presji człowieka na środowisko? oraz **6)** kiedy rozwijały się gęste lasy bukowe na Śląsku i czy miało to miejsce w okresach zaniku osadnictwa?

Tego rodzaju problemy bada się zazwyczaj w archeologii analizując osady z jezior lub torfowisk, zawierające zapis dawnej roślinności – takich form terenu brakuje jednak w strefie lessowej na Śląsku. Skupimy się więc na warstwach organicznych i mineralnych (koluwia) wypełniających zagłębienia bezodpływowe, które licznie rozpoznaliśmy w regionie. Prace wstępne wykazały, że miąższość osadów organiczno-mineralnych w niektórych miejscach może sięgać 4 m i zawierać historię roślinności i gleb liczącą tysiące lat.

Nasza procedura badawcza ma wykryć przemiany szaty roślinnej (w tym antropogeniczne) i klimatu, dawne pożary, gospodarkę roślinną i zwierzęcą oraz epizody erozji gleb. Zbadamy 4 wybrane zagłębienia bezodpływowe, pobierając rdzenie i próbkując torfy/gytie oraz zalegające powyżej koluwia. Dla pozyskanych materiałów wykonamy analizy zawartości pyłków i makroszczątków roślin, fizykochemiczne (w tym nowatorskie oznaczenia wybranych biomarkerów), mikromorfologiczne oraz datowania radiowęglowe i OSL. Scharakteryzujemy też gleby w najbliższym sąsiedztwie (na stokach). By ukazać dynamikę dawnej działalności ludzkiej, zinwentaryzujemy także pradziejowe osadnictwo w mikroregionach otaczających badane zagłębienia.

Rolnictwo było elementem życia codziennego w prehistorii, pozostaje jednak na marginesie zainteresowań archeologii. Dostarczając nowych danych paleośrodowiskowych (których krytycznie brakuje na Śląsku), projekt zaowocuje pionierską rekonstrukcją relacji człowiek-środowisko, mającą znaczenie dla rozumienia dziedzictwa archeologicznego w południowozachodniej Polsce i w sąsiednich regionach Europy, o podobnie długiej historii intensywnego zasiedlenia. Pokaże też znaczenie archeologii (jako szerokiego podejścia naukowego) w ukazywaniu jak nasi przodkowie kształtowali krajobraz i jakie konsekwencje tych działań widoczne są współcześnie.